

๒๒

แนวทางปรับปรุงหลักสูตรการศึกษา

พระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย*

ชาติเมธี หงษา**

วัชรระ งามจิตรเจริญ***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาแนวทางการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยสอดคล้องกับหลักสูตรสมัยใหม่และพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย” โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ศูนย์พุทธศาสนศึกษา) ประจำปี พ.ศ. 2563

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

E-mail: chatmethee@pnru.ac.th

*** ศาสตราจารย์ สาขาวิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่รับบทความ 11 กันยายน 2563 วันที่แก้ไขบทความ 18 มิถุนายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ 5 พฤศจิกายน 2564

ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีควรได้รับการปรับปรุงในด้านต่าง ๆ เช่น ควรให้ผู้เรียนได้เรียนภาษาบาลีควบคู่กับความรู้หลักคำสอนในคัมภีร์ให้ลึกซึ้ง ควรเรียนพระไตรปิฎกคู่กับอรรถกถาทุกชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนแตกฉานในพระไตรปิฎกยิ่งขึ้นกว่าหลักสูตรเดิมซึ่งเรียนแต่อรรถกถาอย่างเดียว ควรเพิ่มหนังสือ ตำรา และงานวิจัยเข้ามาในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาควบคู่กับศาสตร์อื่นด้วย การวัดและประเมินผลก็ควรปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักสูตรสมัยใหม่ ควรปรับปรุงหลักสูตรที่ละน้อยอย่างต่อเนื่องโดยเริ่มจากง่ายไปหายากและควรริบดำเนินการเพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ.2562 และข้อบังคับคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรมว่าด้วยโครงสร้างการบริหารงานและการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและสถานศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2563

คำสำคัญ : แนวทางปรับปรุง หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
คณะสงฆ์ไทย

Guidelines for Improvement of the Curriculum of Ecclesiastical Pali Studies of Thai Sangha*

Chatmethee Hongsa**

Watchara Ngamchitcharoen***

Abstract

This research article aims to study the guidelines for improving the curriculum of Ecclesiastical Pali Studies of the Thai Sangha in order to render it more up-to-date and more efficient in accordance with Buddhist Scriptures Study Act 2562 B.E.

The study finds that the curriculum of ecclesiastical Pali studies of Thai Sangha should be improved as follows: students should study both Pali and the doctrines in the scriptures profoundly; the Tipi aka and its commentaries should be studied together at all levels so that students may master the Tipi aka more proficiently than

* This article is a part of research entitled “Guidelines for improvement of the curriculum of Ecclesiastical Pali Studies of Thai Sangha,” funded by Chulalongkorn University (the Centre of Buddhist Studies), 2020.

** Associate Professor, Section of Buddhism, Faculty of Humanities and Social Science, Rajabhat Pranakorn University.

E-mail: chatmethee@pnru.ac.th

*** Professor, Section of Philosophy, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University.

Received September 11, 2020, Revised June 18, 2021,

Accepted November 5, 2021

in the current curriculum in which only the commentaries are studied; more monographs, texts, and research works should be included in the studies so as to provide students with knowledge of both Buddhism and the other sciences. Measurement and evaluation should also be changed in accordance with the modern curriculum. The curriculum should be gradually but continuously improved, starting from easy to more difficult aspects, and should be implemented as soon as possible in order to keep up with social changes and to comply with Buddhist Scriptures Study Act 2562 B.E. and Regulations of the Board of Buddhist Scriptures Study on the Administrative Structure and Management of Buddhist Scriptures Study and a Place for Buddhist Scriptures Study 2563 B.E.

Keywords: Guidelines for improvement, the Curriculum of Ecclesiastical Pali Studies, Thai Sangha

1. บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ตามพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 เรียกว่า “การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสถาบันหลวง”) ที่นิยมเรียกรวมกันว่า “การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี” ถือเป็นการศึกษาหลักที่คณะสงฆ์ไทยได้ดำเนินการให้พระภิกษุสามเณรได้เล่าเรียนกันทั่วทั้งประเทศ ซึ่งนิยมเรียกกันอย่างไม่เป็นทางการว่า การเรียนนักธรรม-บาลี โดยการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมจะเน้นการศึกษาพระธรรมวินัย ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจะเน้นการศึกษาภาษาบาลีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งสองแผนกนี้จึงมีความสัมพันธ์กัน อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเป็นการศึกษาคำสอนหรือเนื้อหา ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นการศึกษาภาษาบาลีที่ใช้บันทึกและเผยแผ่คำสอน การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งสองแผนกจึงเกื้อกูลสนับสนุนกันและกัน

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อกล่าวเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีทั้งสองอย่างนี้ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีถือว่าเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญมากที่สุดเพราะมีการแบ่งการศึกษาออกถึง 8 ชั้น มากกว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมที่มีเพียง 3 ชั้น และผู้ที่สอบได้ตั้งแต่ระดับประโยค ป.ธ.3 ขึ้นไป จะได้รับพระราชทานตั้งเปรียญซึ่งทำให้มีคำนำหน้าว่า “พระมหา” สำหรับพระภิกษุ และมีคำต่อท้ายว่า “เปรียญ” สำหรับสามเณร อีกทั้งยังจัดเป็นสมณศักดิ์ประเภทหนึ่งซึ่งมีผลต่อการแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ แม้ปัจจุบัน การเลื่อนสมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จะขึ้นอยู่กับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ก็ตาม นอกจากนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ยังได้กำหนดเปรียญธรรมสามประโยคให้มีวิทยฐานะระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และเปรียญธรรมเก้าประโยคให้มีวิทยฐานะระดับปริญญาตรีอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม จนถึงขณะนี้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีก็ยังไม่เจริญก้าวหน้าอย่างที่ควรจะเป็น เพราะแม้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจะมีกองบาลีสนามหลวงของคณะสงฆ์ไทยเป็นหน่วยงานที่คอยบริหารจัดการ และมีกลุ่มการศึกษาพระปริยัติธรรม กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำกับดูแล และสนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบตั้งแต่อยู่ในกรมการศาสนา และอยู่ในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติยุคปัจจุบันแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาหลายด้าน ซึ่งบางอย่างก็ยังไม่สามารถแก้ไขได้หมด ทั้งด้านวิธีการสอน ผู้สอน ผู้เรียน การออกข้อสอบ การตรวจข้อสอบ การบริหารจัดการ อาคารสถานที่ การอุปถัมภ์บำรุง และวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน

นอกจากนั้น ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่อาจถูกมองข้ามไป คือ หลักสูตร ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีไม่ได้มีโครงสร้างและองค์ประกอบที่สมบูรณ์แบบตามมาตรฐานของหลักสูตรสมัยใหม่ จนอาจเรียกได้ว่าไม่ใช่หลักสูตรในความหมายที่วงการศึกษสมัยใหม่เข้าใจกัน เนื่องจากหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีแต่การจัดการเรียนการสอนเป็น 8 ชั้น เริ่มจากชั้นประโยค 1-2 ไปจนถึงชั้นประโยค ป.ธ.9 โดยกำหนดเพียงรายวิชาที่เรียนและหนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนในแต่ละวิชา ไม่ได้มีองค์ประกอบอื่น ๆ อย่างหลักสูตรสมัยใหม่ เช่น วัตถุประสงค์ของหลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา โครงสร้างหลักสูตร รายวิชาในหลักสูตร และ คำอธิบายรายวิชา แม้แต่วิธีการวัดและประเมินผลก็ไม่ได้ปรากฏในหลักสูตรอย่างชัดเจนเหมือนหลักสูตรในมหาวิทยาลัยทั่วไป มีเพียงในเว็บไซต์ของสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง เรื่องเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล พบแต่เพียงระเบียบเกี่ยวกับการตรวจทำให้ใช้เกณฑ์คะแนนเป็นเลข วิธีตรวจวิชาแปลมคธ เป็นไทย แปลไทยเป็นมคธ และสัมพันธ์ วิธีตรวจวิชาบูรพภาค ประโยค ป.ธ.3 และการกำหนดชั้นและวิชาที่สอบได้ ซึ่งใช้มานานหลายสิบปีแล้ว นอกจากนั้น ยังไม่ได้มีระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร เช่น การปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี อย่างที่ทักันในการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย

ยิ่งไปกว่านั้น ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยยังพบในงานวิจัยเรื่องสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูสอนบาลีในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดร้อยเอ็ด (2558) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้เข้าใจง่ายขึ้น ทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน (พระครูปริยัติธรรมมาร (ทิพมาลา), 2558, หน้า 76) ในงานวิจัยเรื่องศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษา วัดจองค์ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา 2552 พบว่า หลักสูตรเน้นการท่องจำมากเกินไป เนื้อหาโดยรวมของหลักสูตรตายตัวเกินไปจนไม่สามารถปรับให้เหมาะสมแก่การใช้วิธีการเรียนแบบอื่น เนื้อหาสาระในการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเน้นการจำและการแปลมากกว่าความเข้าใจ ขาดการประยุกต์ใช้ ไม่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของผู้เรียน จึงควรปรับปรุงภาษาให้เข้าใจง่าย จัดระบบเนื้อหาให้เข้าใจง่าย มีคำอธิบายให้ชัดเจนทันสมัย (พระบุญประทาน ญาณทิโป (ทะปะละ), 2553, หน้า 72)

นอกจากนั้น ในงานวิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ (2558) ก็พบว่า คณะสงฆ์ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีให้เหมาะสม โดยเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนวิชานักธรรม-บาลีและวิชาสามัญควบคู่กันไป ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับปริญญาเอก (อินตา ศิริวรรณ, 2558, หน้า 10-23)

อนึ่ง เมื่อวิเคราะห์ตามมาตรฐานของหลักสูตรสมัยใหม่ หลักสูตรของพระปริยัติธรรมแผนกบาลีก็ยังยังมีข้อควรปรับปรุงหลายประการเพื่อให้หลักสูตรมีคุณภาพและมีประโยชน์ต่อการศึกษาภาษาบาลีและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มากยิ่งขึ้น ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่พบเมื่อดูจากหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและการวัดผลประเมินผลที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันคือการศึกษาเน้นแต่ความรู้ด้านภาษาบาลี ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่นเนื้อหาซึ่งเป็นคำสอนหรือพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาอย่างที่ควรจะเป็น เพราะแม้จะมีการศึกษาด้านเนื้อหา

ในการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมแล้ว แต่การศึกษาดังกล่าวไม่ได้มุ่งสอนให้มีความรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวางในคำสอนทางพระพุทธศาสนาเนื่องจากเป็นการศึกษาเพียง 3 ชั้นโดยใช้เวลาศึกษาช่วงสั้น ๆ ไม่กี่เดือนในแต่ละปี (พระมหาพจน์ สุวโจ (พญัศพิทยางกูร), 2545, หน้า 59) จึงไม่สามารถสอนให้เกิดความรู้อย่างแท้จริงในคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มีจำนวนมากและมีความลุ่มลึกไม่อาจศึกษาให้รอบรู้เชี่ยวชาญในเวลาสั้น ๆ ได้ การศึกษาเนื้อหาในคัมภีร์ภาษาบาลีทางพระพุทธศาสนาจึงยังมีความจำเป็นอยู่นอกเหนือจากการศึกษาเรื่องภาษาบาลี

ดังนั้น การศึกษาเพื่อหาแนวทางปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยเพื่อให้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น จึงเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นซึ่งจะมีประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทยในภาพรวม ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ บทความวิจัยนี้จึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก

2. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ต้องการศึกษาแนวทางปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก

(In-depth Interview) รวมทั้งการระดมสมอง (Brain Storming) ของผู้ทรงคุณวุฒิโดยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์รวมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งมุ่งศึกษาความเห็นของประชากรเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ ผู้บริหารหรือผู้จัดการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้แก่ เจ้าสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี อาจารย์ใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี กรรมการบริหารกองบาลีสนามหลวง ของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน จำนวน 5 รูป เมื่อวิเคราะห์สังเคราะห์จนได้แนวทางปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยฉบับร่างแล้วจึงนำแนวทางปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยฉบับร่างนั้นไประดมสมอง (Brain Storming) ของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและด้านการศึกษา ทั้งที่เป็นพระภิกษุและคฤหัสถ์ จำนวน 5 รูป/คน จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์สังเคราะห์จนได้แนวทางปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยที่สามารถนำไปเป็นตัวอย่างหรือแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยได้

4. แนวทางปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการระดมสมองของผู้ทรงคุณวุฒิ แนวทางปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่เหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหาที่กล่าวมาแล้วมีประเด็นสำคัญที่อาจแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

4.1 ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

1) ควรให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับภาษาบาลี และเนื้อหาโดยเฉพาะคำสอนในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ไม่ใช่มีแต่ความรู้ด้านภาษา

จากข้อมูลการสัมภาษณ์และข้อมูลจากงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น ส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าควรปรับหลักสูตรการเรียนการสอนเพราะส่วนใหญ่เน้นแต่ให้ท่องจำในแง่ของภาษาอย่างเดียวส่งผลให้ผู้เรียนขาดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงควรมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาโดยเฉพาะคำสอนทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ที่ศึกษาด้วย (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562) ดังจะเห็นได้จาก พ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ที่ให้คำนิยามการศึกษาพระปริยัติธรรมไว้ว่า หมายถึง การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้า 12) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ พระมหาศรวิมูลี สิริวิณโณ (2557, หน้า 162) ที่ทำวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.47

ดังนั้น จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจึงควรเน้นให้นักศึกษาบรรลุเป้าหมายและก่อให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจทั้งในแง่มิติของภาษาและมิติของเนื้อหา คำสอนในพระไตรปิฎกด้วย

2) ควรให้นักศึกษามีความคิดเชิงวิเคราะห์ มีความสามารถในการวิเคราะห์วิพากษ์เกี่ยวกับคำสอนหรือความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

จากปัญหาผู้เรียนภาษาบาลีขาดทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์วิพากษ์ และขาดความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงควรปรับปรุงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรให้ผู้เรียนมีความคิดเชิงวิเคราะห์สามารถวิพากษ์เพื่อให้เกิดความรู้ที่ลึกซึ้งและถูกต้อง (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562) ซึ่งสอดคล้องกับ พ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ที่กล่าวไว้ในมาตรา 17 ว่าด้วยสถานศึกษาพระปริยัติธรรมต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น ข้อที่ 2 ผู้เรียนจะต้องมีความรู้และทักษะในวิชาการทางพระพุทธศาสนา (พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ.2562, เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้า 17) ดังนั้นหากดูเจตนารมณ์ของพ.ร.บ.ฉบับนี้จึงตีความได้ว่าหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีควรปรับปรุงเพิ่มเติมความรู้ทางวิชาการด้านอื่นๆ และทักษะด้านต่าง ๆ มีการคิดเชิงวิเคราะห์วิพากษ์เป็นต้นเข้ามาเพื่อให้สอดคล้องกับพ.ร.บ.ดังกล่าว และสอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะว่าควรให้มีวิชาด้านสังคมวัฒนธรรมและประเพณีด้วยจะได้เรียนรู้ตลอดทั้งวิเคราะห์ถึงรากเหง้าของการกำเนิดพระพุทธศาสนาตลอดถึงการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562)

ดังนั้น หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงควรกำหนดแนวทางการเรียนในแต่ละรายวิชาออกมาเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมหรือกำหนดผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) ไว้ในหลักสูตรเหมือนหลักสูตรสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านปัญญา ด้านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และทักษะการวิพากษ์ กำหนดให้ผู้สอนทำแผนการสอน

ในแต่ละรายวิชาคล้ายกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) 3 ของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยกำหนดวัตถุประสงค์รายวิชาที่เรียงตามลำดับ กล่าวคือ ด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำไปประยุกต์ใช้ และตระหนักถึงความสำคัญของรายวิชาที่ตอบโจทย์ทั้งในแง่การวิเคราะห์เชิงภาษาและเนื้อหาควบคู่กันไปทุกชั้นประโยค นอกจากนี้ หากกำหนดในแต่ละรายวิชาให้อยู่ในกรอบของมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษาแห่งชาติ 5 ด้าน ก็จะชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4.2 ด้านเนื้อหาหรือรายวิชาที่ศึกษา

1) สำนวนภาษาที่ใช้ในการแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยควรปรับปรุงให้มีความทันสมัยมากขึ้น และหากแปลได้หลายสำนวน ก็จะเป็นดี

ผู้ให้ข้อมูลบางท่านเห็นว่า สำนวนภาษาไทยที่ใช้ในการแปลภาษาบาลีนั้นเป็นภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจยากโดยเฉพาะการแปลโดยพยัญชนะที่แปลรักษาความหมายในเชิงนิรุกติศาสตร์ของศัพท์ภาษาบาลีเพื่อให้ผู้เรียนเห็นลักษณะทางไวยากรณ์ภาษาบาลีของศัพท์นั้นๆ สำนวนภาษาไทยที่ใช้ในการแปลจึงควรปรับปรุงให้เข้าใจง่ายขึ้นหรือทันสมัยมากขึ้น ยิ่งถ้าสามารถแปลได้หลายสำนวน ก็จะเป็นดี เพราะจะช่วยเพิ่มความเข้าใจและพัฒนาความรู้ด้านภาษาไทยไปด้วย (ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562) สอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านที่ว่า ควรมีการแปลพระไตรปิฎกควบคู่การเรียนไปด้วย เพื่อจะได้สำนวนแปลพระไตรปิฎกทันสมัยยิ่งขึ้น (ผู้ทรงคุณวุฒิ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562)

ดังนั้น แนวทางปรับปรุงหลักสูตรควรกำหนดให้ผู้สอนใช้สำนวนการแปลโดยกำหนดใช้ภาษาไทยร่วมสมัยหรือภาษาอันเป็นที่นิยมในปัจจุบันเพื่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เข้าถึงภาษามากกว่าภาษารุ่นเก่า แม้ในปัจจุบันจะมีการแปลภาษาบาลีทั้งโดยอรรถและพยัญชนะแต่ก็ยังมีลักษณะของภาษารุ่นเก่าอยู่ซึ่งถือว่ายังไม่ได้รับการปรับปรุงเท่าที่ควร อย่างน้อยควรปรับปรุงบางคำหรือบางสำนวนให้ทันสมัยมากขึ้น เช่น คำบาลีว่า “หิ” ในการแปลโดยพยัญชนะ บางแห่งแปลว่า

“จริงอยู่” อาจแปลใหม่เป็น “ที่จริง” หรือ คำว่า “จะป่วยกล่าวไป” ซึ่งเป็นคำแปลของศัพท์บาลีว่า “ปเคว” และประโยคบาลีว่า “กิมังคฺ ปน” ในการแปลโดยอรธ อาจเพิ่มสำนวนแปลอีกอย่างหนึ่ง คือ “ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึง” ที่จะทันสมัยและเข้าใจง่ายกว่า ซึ่งจะสอดคล้องกับพ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 22 (2) ที่กำหนดให้ชั้นเปรียญธรรมสามประโยค เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้า 18) ซึ่งแสดงนัยว่าผู้เรียนจะต้องศึกษาฝึกฝนเพิ่มเติมความรู้ด้านภาษาไทยยุคปัจจุบันอยู่แล้วจึงจะมีความรู้ความสามารถเรียนต่อในระดับปริญญาตรีได้ มิฉะนั้นเวลาเทียบโอนเพื่อศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีในสถาบันการศึกษาต่างๆ อาจเป็นปัญหาสำหรับผู้เรียน

2) ควรลดเนื้อหาในหลักสูตรเดิมให้น้อยลง และเพิ่มเนื้อหาในรายวิชาอื่น

ตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูลและผู้ทรงคุณวุฒิ และข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ส่วนมากเห็นว่า เนื้อหาในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีจำนวนมาก หากต้องการให้ผู้เรียนได้ศึกษารายวิชาอื่น ๆ ด้วย ก็ควรลดเนื้อหาในหลักสูตรที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เช่น ลดจำนวนหนังสืออรรถกถาธรรมบทในหลักสูตรประโยค 1-2 จาก 4 เล่ม/ภาค เหลือ 2 เล่ม/ภาค แล้วเพิ่มเนื้อหาวิชาอื่นเข้ามา ผู้ให้ข้อมูลบางท่านเห็นว่า ประโยค 1-2 ให้เหลือหนังสือเพียง 2 เล่มก็พอแล้ว จากนั้นก็จัดทำหลักสูตรตามลำดับโดยเรียงเนื้อหาจากสั้นไปหายาวหรือจากง่ายไปหายาก (ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562)

ในประเด็นนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านได้ให้ข้อเสนอแนะว่า หลักสูตรประโยค 1-2 และ ป.ธ. 3 ควรกำหนดออกมาเป็นหน่วยกิตให้ชัดเจนและสอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ในระดับมัธยมต้น (ผู้ทรงคุณวุฒิ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 สิงหาคม 2563) และผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านให้ข้อเสนอแนะว่า ควรเขียนคำอธิบายรายวิชาให้ชัดเจนโดยไม่ต้องใส่วิชาเรียนมากเกินไป ควรแบ่งเป็นหมวดรายวิชา

ต่าง ๆ เช่น 1. หมวดวิชาพื้นฐาน 2. หมวดวิชาเอก และ 3. หมวดวิชาเลือก และ วิชาแกนควรแบ่งออกเป็นช่วงชั้นให้ชัดเจน นอกจากนี้วิชาบังคับ ควรมีวิชาแปลมคธ เป็นอังกฤษ แปลอังกฤษเป็นมคธ และวิชาคั่นคว่ำอิสระ ตลอดถึงการแต่งภาษาอังกฤษ (ผู้ทรงคุณวุฒิ 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 สิงหาคม 2563, ผู้ทรงคุณวุฒิ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 สิงหาคม 2563) ซึ่งเกี่ยวกับรายวิชาที่ควรเพิ่มเข้ามา ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านมีทั้งความเห็นที่เหมือนกันและต่างกัน ซึ่งแต่ละความเห็นก็มีเหตุผลสนับสนุน อย่างไรก็ตาม ในระยะเริ่มแรกของการปรับหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีให้มีรูปแบบเป็นหลักสูตรสมัยใหม่ คงต้องเลือกเพียงบางวิชาที่มีความสำคัญและมีความเป็นไปได้มากที่สุดมาใส่ไว้ในหลักสูตรเพื่อให้การขับเคลื่อนหลักสูตรมีความเป็นไปได้จริง

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของคณิงนิตย์ จันทบุตร (2543, หน้า 37) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรปรับหลักสูตรให้สั้นและเป็นมาตรฐานเช่นมาตรฐานสากลอื่นๆ เพื่อความสะดวกในการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรเดิม ผู้เรียนต้องใช้เวลานานกว่าจะศึกษาจนจบเปรียญ 9 ประโยค นอกจากนี้ควรเพิ่มเนื้อหาทางวิชาการด้านอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาและการทำงานของคณะสงฆ์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองปัจจุบัน เช่น วิชาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิชาการวิจัยธรรม เพื่อให้เนื้อหาหลักสูตรทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน ให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันและสามารถที่จะนำความรู้ทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจ มองเห็นคุณค่าและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน ประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับพ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 17 (7) ที่ว่าให้สถานศึกษาพระปริยัติธรรมต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีลักษณะ มีความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริมสนับสนุนแนวทางการปฏิบัติให้เกิดความเจริญ แก่ชุมชน สังคม และพระพุทธศาสนา (พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้า 17)

ยิ่งไปกว่านั้น ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาการตีความเพื่อจะได้มีประโยชน์ต่อการเรียนและทำให้ผู้เรียนเกิดความลึกซึ้งแตกฉานในหลักธรรมจากพระไตรปิฎก สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านเสนอว่า “ควรจัดระบบเนื้อหาใหม่ ชั้นเรียนระดับต้นอาจใช้อรรถกถาที่เน้นความจำ แต่ในระดับกลางและระดับสูงควรใช้ระบบแปลด้วยการวิเคราะห์หรือการตีความประกอบด้วย” (ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562)

อนึ่ง การเพิ่มเนื้อหาต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนที่ให้สอนการวิเคราะห์ด้วย ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านยังได้เสนอว่า “เนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้องสมดุลกัน อย่าให้มากเกินไปจนเรียนไม่ครบเนื้อหาที่แม่กองบาลีกำหนดไว้” (ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562)

3) ควรเพิ่มรายวิชาที่ศึกษาพระไตรปิฎกโดยตรงหรือเรียนควบคู่กับอรรถกถา

เนื่องจากหลักสูตรปัจจุบัน หนังสือหรือแบบเรียนใช้แต่คัมภีร์อรรถกถา จึงควรเพิ่มรายวิชาที่ศึกษาพระไตรปิฎกโดยตรงหรือเรียนควบคู่กับอรรถกถา ในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นต่างกันเล็กน้อย โดยผู้ให้ข้อมูลบางท่านเห็นว่าควรเพิ่มรายวิชาเกี่ยวกับพระไตรปิฎกแต่ไม่ควรเพิ่มในชั้นเรียนระดับต้น เพราะพระไตรปิฎกเข้าใจยาก ควรเรียนอรรถกถาก่อน (ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562 ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562) แต่ควรเพิ่มการเรียนพระไตรปิฎกในชั้นเรียนระดับกลางและระดับสูง คือ ประโยค ป.ธ.6-9 โดยให้เรียนอรรถกถาในชั้นเรียนระดับต้นก่อน (ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562) แต่ผู้ให้ข้อมูลบางท่านเห็นว่า ควรจัดให้เรียนพระไตรปิฎกในทุกระดับ เปรียญตรีควรเรียนพระสูตร เปรียญโทควรเรียนพระวินัย และเปรียญเอกควรเรียนพระอภิธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับคัมภีร์หรือหนังสือที่เรียน (ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 สิงหาคม 2563) นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านยังให้ความเห็นว่า ควรปรับลดเนื้อหาในหลักสูตรให้น้อยลง

แต่ไม่ลดวิชา แล้วทบทวนดูเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกันว่าควรตัดเนื้อหาส่วนใดออกหรือนำมารวมกันและทำให้ทันสมัยยิ่งขึ้น และเพิ่มรายวิชาพระไตรปิฎกในลักษณะอ่านเอาความเพื่อเพิ่มความเข้าใจในเนื้อหาให้มากขึ้นโดยผ่านกระบวนการเรียนแบบสมัยใหม่ (ผู้ทรงคุณวุฒิ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562)

ข้อเสนอของผู้ให้ข้อมูลและผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการเพิ่มรายวิชาพระไตรปิฎกดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของคณิงนิตย จันทบุตร (2543, หน้า 41) ที่เสนอว่าผู้เรียนน่าจะได้ศึกษาพระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน ซึ่งถือเป็นเอกสารชั้นต้น เป็นพระพุทธรวณะของพระพุทธเจ้า แต่ส่วนใหญ่พระสงฆ์มักศึกษาเอกสารที่เขียนโดยอรรถกถาซึ่งถือเป็นเอกสารชั้นสอง ความลึกซึ้งในธรรมวินัยจึงลดน้อยลงอย่างน่าเสียดาย และในพ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 16 (1) ได้เขียนไว้ชัดเจนว่าการให้การศึกษาวិชาการทางพระพุทธศาสนาเพื่อความ เป็นเลิศที่เปี่ยมด้วยปัญญาพุทธธรรม (พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้า 17)

ดังนั้น หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.ดังกล่าว ผู้เรียนจำเป็นต้องมีความรู้ในวิชาการทางพระพุทธศาสนาด้านอื่น ๆ ด้วยจึงจะเกิดปัญญาพุทธธรรม อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความครอบคลุมทั้งเนื้อหาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาจากการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จึงควรเพิ่มรายวิชาจากพระไตรปิฎกโดยคัดสรรมากำหนดในหลักสูตรให้ครบทั้งสามปิฎก เช่น รายวิชาพระสูตรต้นตอปิฎกควรแทรกในชั้นเรียนระดับต้น (ประโยค ป.ธ.3 - ประโยค ป.ธ. 5) รายวิชาพระวินยปิฎกควรแทรกในชั้นเรียนระดับกลาง (ประโยค ป.ธ.6-7) รายวิชาพระอภิธรรมปิฎกควรแทรกในชั้นเรียนระดับสูง (ประโยค ป.ธ. 8-9)

4.3 ด้านหนังสือหรือแบบเรียน

1) ควรคงหนังสือหรือแบบเรียนเดิมส่วนใหญ่ไว้ เช่น อรรถกถาธรรมบทยังควรคงไว้ ควรเพิ่มหนังสืออื่น ๆ รวมทั้งหนังสือสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับวิชาที่เรียนและช่วยส่งเสริมการเรียนการสอน

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ยังต้องการให้คงหนังสือแบบเรียนเดิมไว้แต่ให้ลดปริมาณลง เช่น ควรคงอรรถกถาธรรมบทไว้อย่าตัดออกไปมากนัก (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 สิงหาคม 2563) แต่ควรเพิ่มหนังสือหรือแบบเรียนรายวิชาอื่นๆ และแบบเรียนสมัยใหม่ที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านกล่าวว่า ควรหาหนังสือ ตำรา หรืองานวิจัยเกี่ยวกับบาลีสันสกฤตหรือระเบียบวิธีวิจัยทางภาษาประกอบด้วย (ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาศรฐิติ สิริวัฒน (2558, หน้า ข) ที่เสนอแนะว่าด้านสื่อการเรียนการสอน ควรจัดซื้อ จัดหา สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยอย่างเพียงพอ สนับสนุนให้ผู้มีความรู้ความสามารถในการผลิตสื่อการสอนของวิชาแผนกนี้มีมากขึ้น มีการจัดอบรมครูสอนให้มีความรู้ความเข้าใจในการนำสื่อการเรียนการสอนมาใช้ให้เกิดประโยชน์เต็มที่ ในขณะที่คณินันต์ จันทบุตร (2543, หน้า 38) ได้เสนอแนะเรื่องการปรับปรุงคุณภาพด้านการเรียนการสอนโดยกล่าวถึงหนังสือเรียนหรือสื่อการเรียนการสอนว่า “ควรจัดงบประมาณเพื่อผลิตเอกสารตำราเรียนหรืออุปกรณ์ด้านการเรียนการสอนให้มากขึ้น”

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าหนังสือเรียนแบบเดิม เช่น อรรถกถาธรรมบทนั้นยังคงใช้ได้เพราะให้ทั้งสาระด้านเนื้อหาและภาษารวมอยู่ในนั้น เพียงแต่หาหนังสือ ตำรา งานวิจัยต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาและการวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความรู้และทักษะในวิชาการทางพระพุทธศาสนาด้านอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากด้านภาษาเพียงอย่างเดียว

4.4 ด้านการเรียนการสอน

1) การเรียนการสอนควรฝึกให้นักศึกษาได้คิดเชิงวิเคราะห์วิพากษ์ โดยเฉพาะเกี่ยวกับเนื้อหาหรือคำสอนที่ปรากฏในหนังสือที่เรียน เพื่อให้มีความแตกฉานในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ต้องการให้ผู้ศึกษามีความสามารถในการวิเคราะห์วิพากษ์ การเรียนการสอนจึงควรมีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์วิพากษ์ เช่น การให้ทำแบบฝึกหัดหรือการตั้งคำถามในลักษณะให้นักศึกษาคิดในชั้นเรียน สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลทุกคนที่เห็นว่า ควรมีการสอนให้คิดวิเคราะห์ด้วย (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562) แนวทางปรับปรุงด้านการเรียนการสอนดังกล่าว สอดคล้องกับผลการวิจัยของคณิงนิตย์ จันทบุตร (2544, หน้า 32) ที่พบว่า การปรับเปลี่ยนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและนักธรรมควรสอดแทรกการวิเคราะห์วิจารณ์ธรรมในหลักสูตรการเรียนการสอน และสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของปัญหาความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนา คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี-นักธรรมเน้นแต่นิรุกติศาสตร์เพียงด้านเดียว ไม่เน้นวิเคราะห์วิจารณ์ธรรมะให้แตกฉาน ดังนั้น การเรียนการสอนที่จะช่วยแก้ปัญหาได้จึงต้องเพิ่มการวิเคราะห์วิพากษ์

ในประเด็นเรื่องการเรียนการสอนที่ควรสอนให้นักศึกษาได้คิดเชิงวิเคราะห์วิพากษ์นี้ ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านยังเสนอแนะว่าควรลดการท่องจำ แต่เพิ่มความเข้าใจให้มากโดยการนำเนื้อหาในพระไตรปิฎกในลักษณะที่เป็นพุทธสุภาษิตมาวิเคราะห์วิจารณ์เพื่อประยุกต์ใช้ในการเทศนาสั่งสอนหรือเผยแผ่ให้มากกว่านี้ (ผู้ทรงคุณวุฒิ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 สิงหาคม 2563)

2) การท่องจำยังมีความจำเป็น เพราะการท่องจำหลักไวยากรณ์มีความสำคัญต่อการเข้าใจภาษาบาลี แต่ควรปรับลดการท่องจำให้น้อยลง เพิ่มการทำความเข้าใจและการคิดเชิงวิเคราะห์เข้ามาช่วย

แม้จะให้เพิ่มการเรียนการสอนที่กระตุ้นการคิดเชิงวิเคราะห์วิพากษ์ แต่ไม่ได้หมายความว่า ให้ทิ้งการท่องจำ เนื่องจากการท่องจำก็มีความจำเป็นอยู่เช่นกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างก็เห็นว่า เราอาจปรับปรุงลดการท่องจำลง เพิ่มการวิเคราะห์ แต่การท่องจำก็มีความจำเป็นสำหรับการเรียนภาษาบาลี เพราะต้องจำหลักไวยากรณ์ได้ถึงจะเข้าใจ (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562)

3) ควรเพิ่มการใช้สื่อการเรียนการสอนหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน

จากงานวิจัยของคณินันต์ย์ จันทบุตร (2544, หน้า 27) พบว่า ปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างหนึ่งคือ ไม่มีการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอน ส่วนมากใช้วิธีบรรยาย การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงควรปรับปรุงเรื่องการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การจัดบอร์ดการเรียนภาษาบาลี การทำรูปภาพกับศัพท์ในห้องเรียน (ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562) รวมถึงการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอนภาษาบาลี การใช้ระบบการสืบค้นข้อมูลในอินเทอร์เน็ต

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความเห็นว่า ผู้สอนควรได้รับการอบรมกระบวนการสอน และการประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเพิ่มความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น (ผู้ทรงคุณวุฒิ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 สิงหาคม 2563)

4.5 ด้านการวัดผลและประเมินผล

1) ควรรณาวีธีการวัดผลและประเมินผลสมัยใหม่มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการวัดผลและประเมินผลในหลักสูตร

แนวทางปรับปรุงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การปรับปรุงวิธีการวัดและประเมินผล การวัดและประเมินผลควรใช้หลายวิธี เช่น การวัดผลหลายครั้ง การมีคะแนนระหว่างการเรียน (คะแนนเก็บ) และควรวัดทั้งความรู้ด้านภาษา เนื้อหา และความคิดเชิงวิเคราะห์และเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งในประเด็นการวัดผลและประเมินผลนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นคล้ายกันว่าควรปรับปรุงทั้งหมด แม้ในปัจจุบันทางแม่กองบาลีสนามหลวงจะมีการปรับเปลี่ยนระบบการสอบวัดผลตั้งประโยค ประโยค 1-2 ถึง ประโยค ป.ธ.5 แล้วก็ตาม แต่ประโยค ป.ธ.6-9 ยังไม่มีการปรับเปลี่ยน ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลจึงเสนอว่าการวัดและประเมินผลไม่ควรใช้แค่ 2 ระบบ คือ ตกกับผ่านเท่านั้น ควรมีระบบแบ่งหรือแจกแจงคะแนนเป็นเปอร์เซ็นต์คล้ายกับการศึกษาข้างนอก เช่น มีคะแนนระหว่างภาคกับปลายภาค มีคะแนนเข้าชั้นเรียน มีคะแนนจากการทำรายงาน คำนวณหลักธรรมจากพระไตรปิฎก การวัดและประเมินผลควรเก็บคะแนนปีละ 2 ครั้งไว้ (6 เดือน/ครั้ง) หากสอบไม่ผ่านก็ให้คั่นว่าพระไตรปิฎกเพื่อเป็นการซ่อมวิชาที่ตก เมื่อสิ้นภาคการศึกษาก็ควรมีเกรดเฉลี่ยของแต่ละชั้นประโยคเพื่อจะได้กำหนดออกเป็น transcript เพื่อให้ไปศึกษาต่อได้ (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562)

นอกจากนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านยังให้ข้อเสนอแนะว่า ควรใช้ระบบการวัดและประเมินผลระหว่างเรียนเพื่อพัฒนาการเรียน โดยอาจแบ่งสัดส่วนของการวัดและประเมินผลในแต่ละภาคการศึกษาเป็น 30/70 หรือ 60/40 ซึ่งอาจ

กำหนดให้การได้คะแนนต่ำกว่า 50 เปอร์เซนต์ไม่ต้องซ่อม (ผู้ทรงคุณวุฒิ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 สิงหาคม 2563) สอดคล้องกับพระมหาประจักษ์ กิตติเมธี (2556, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการสำนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร ได้ข้อเสนอเกี่ยวกับการวัดผล และประเมินผลว่า สำนักเรียนควรประเมินผลผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ความประพฤติ และความคิดสร้างสรรค์ด้วย ในขณะที่พระมหารัษฎพล ฐานุตตโม (2546, หน้า บทคัดย่อ) ได้ระบุว่า ในด้านความคิดเห็นส่วนใหญ่อยากให้คณะสงฆ์จัดการ สอบบาลีสันามหลวงปีละ 2 ครั้ง

นอกจากนี้จากงานวิจัยของคณินันต์ จันทบุตร (2543, หน้า 37) ยังระบุข้อเสนอแนะว่าควรปรับวิธีการวัดผล ให้มีการเก็บคะแนนและการวัดผล ในแต่ละภาคเรียนเหมือนโรงเรียนปกติ เพราะเดิมการวัดผลเข้มงวดมากต้องสอบ ได้ถึง 3 ประโยค จึงจะถือว่าสอบได้ ปัจจุบันแม้จะแยกเป็นประโยค 1-2 แต่วิธีการ วัดผลโดยทั่วไปก็ยังไม่ได้มาตรฐานตามสากลนิยม

ดังนั้น การวัดผลและประเมินผลจึงต้องใช้วิธีวัดแบบหลากหลาย และควรมีการประเมินความเข้าใจเนื้อหาหรือคำสอนและความคิดเชิงวิเคราะห์ ด้วย ไม่ควรประเมินแต่ความจำและความรู้ด้านภาษาอย่างเดียวเพื่อให้สอดคล้อง กับบริบทของสังคมข้างนอกที่เปลี่ยนแปลงไป ควรมีเกรดเฉลี่ยทุกชั้นประโยค และมี transcript หรือใบรับรองผลการเรียนในแต่ละชั้นประโยคด้วย จะได้สอดคล้อง กับพ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 22 (2) ที่ให้ชั้นเปรียญธรรม สามประโยคมีวิทยฐานะระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมาตรา 24 ให้ผู้สำเร็จ ชั้นเปรียญธรรมเก้าประโยค มีวิทยฐานะระดับปริญญาตรี (พระราชบัญญัติการศึกษา พระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้า 18)

4.6 ด้านผู้สอน

1) ควรพัฒนาผู้สอนให้มีความรู้ความสามารถในเรื่องการเรียนการสอน เช่น ในระยะยาวให้ผู้สอนได้เรียนรู้ด้านครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์หรือในระยะสั้นให้เรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพครูเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะในด้านการสอน

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ผู้ให้สัมภาษณ์มักเห็นพ้องกันว่าเมื่อมีพระราชบัญญัติรองรับแล้วผู้สอนจะต้องพัฒนาตนเองด้วยการเรียนวิชาชีพครูเพิ่มเติมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นต้น (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562)

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า การคัดเลือกผู้สอนควรกำหนดให้มีลักษณะเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรในระดับต่างๆ และผู้สอนต้องมีผลงานทางวิชาการด้วย อีกทั้งผู้สอนควรได้รับการอบรมกระบวนการสอน และการประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเพิ่มความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น (ผู้ทรงคุณวุฒิ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 สิงหาคม 2563)

แนวคิดเรื่องการพัฒนาผู้สอนดังกล่าวนี้สอดคล้องกับพระมหาศรวุฒิ สิริวิณโณ (2557, หน้า ข) ได้ระบุว่า การจัดการเรียนการสอน ควรให้ความสำคัญแก่นักเรียนและครูอย่างเต็มที่ ควรมีการปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ ดึงดูดให้ผู้เรียนมีอารมณ์ร่วมในการเรียนมากขึ้น มีการสนับสนุนด้านงบประมาณที่เพียงพอและควรมีการจัดอบรมเพื่อเพิ่มทักษะการสอนให้แก่ครูสอน ในขณะที่พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี (2556, หน้า บทคัดย่อ) เสนอแนะว่าควรจัดอบรมครูสอนทุกปีเพื่อเพิ่มความรู้และเทคนิคการสอนให้กับครู ส่วนงาน

วิจัยของคณินันต์ จันทบุตร (2543, หน้า 49) ไม่เพียงแต่เสนอแนะแค่การพัฒนาครูผู้สอนเท่านั้น แต่ยังเสนอให้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ครูสอนพระปริยัติธรรมมีความรู้และประสบการณ์ในการสอนพระปริยัติธรรมให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนครูผู้สอนพระปริยัติธรรมในส่วนภูมิภาค ทั้งนี้โดยมุ่งส่งเสริมให้ครูพระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างเป็นทางการถาวรยิ่งขึ้น โดยอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ เช่น อุปกรณ์การเรียนการสอน เงินเดือน และสวัสดิการต่าง ๆ ที่ควรจะได้

ดังนั้น การพัฒนาครูผู้สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงถือว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องพัฒนาควบคู่ไปกับด้านหลักสูตร การบริหารจัดการ งบประมาณ เป็นต้น สอดคล้องกับพ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 18 (1) (2) ที่บอกว่าในสถานศึกษาพระปริยัติธรรมให้มีผู้ปฏิบัติงานสองประเภท ได้แก่ 1. ครูสอนพระปริยัติธรรม 2. ผู้สนับสนุนการศึกษา ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านวิชาการ ซึ่งทำหน้าที่ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ เป็นต้น (พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้า 17)

2) ควรมีการเสริมสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้สอน

การที่ผู้สอนมีกำลังใจในการสอนจะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดขวัญกำลังใจแก่ผู้สอนบาลี ได้แก่ เรื่องเงินค่าตอบแทนหรือเงินเดือนค่าสอนที่จะได้ตามพ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ควรเพิ่มเงินค่าตอบแทนให้แก่ผู้สอนเป็นการให้กำลังใจและส่งเสริมการพัฒนาตัวเอง รวมทั้งผู้สอนจะได้ไม่ต้องห่วงเรื่องปัจจัยด้านอื่น ๆ ทำให้ไม่ต้องเสียเวลาไปกับการรับกิณฉันทน์จนมีผลกระทบต่อการเรียนการสอน สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มองว่า เมื่อมีพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 แผนกบาลีผ่านการรับรองแล้ว ครูสอนบาลีจะต้องได้รับการบรรจุเหมือนระบบการศึกษาอื่น ๆ ที่เป็นมาตรฐานสากลในปัจจุบัน เช่น ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และจะต้องมีเงินเดือน และสวัสดิการให้แก่ครูสอนบาลีทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาส (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562)

สอดคล้องกับงานวิจัยของคณิงนิตย์ จันทบุตร (2543, หน้า 56) ที่กล่าวไว้ว่ามาตรฐานครูอาจารย์ผู้สอนบาลีจะต้องได้รับการยอมรับอย่างมีศักดิ์ศรีและมีสวัสดิการในการเลี้ยงชีพของตนอย่างเพียงพอ ตลอดจนระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการศึกษา รัฐควรเกื้อหนุนการศึกษาบาลีเช่นเดียวกับการศึกษาทางโลก

4.7 ด้านการบริหารหรือผู้จัดการเรียนการสอน

1) เจ้าสำนักเรียนและอาจารย์ใหญ่หรือผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีควรได้รับการอบรมหรือเรียนรู้หลักการบริหารจัดการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอน

จากข้อมูลสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มองว่าการบริหารจัดการเรียนการสอนมีความสำคัญใกล้เคียงกับหลักสูตร แม้หลักสูตรจะออกแบบมาดีแค่ไหน หากบริหารจัดการเรียนการสอนไม่ดี ขาดนักบริหารสถานศึกษาแบบมืออาชีพ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีก็ไม่ประสบความสำเร็จ เจ้าสำนักเรียนและอาจารย์ใหญ่หรือผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการโรงเรียนหรือการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอน โดยอาจเข้ารับการอบรมในโครงการอบรมเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาหรือเข้าเรียนในหลักสูตรที่เกี่ยวกับ

การบริหารการศึกษา (ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562)

2) ควรปรับปรุงการบริหารการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการปรับปรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มีคุณภาพมากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลบางท่านเห็นว่า ควรปรับปรุงระบบการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้ทันสถานการณ์โลก ใช้เทคโนโลยีมาช่วยให้ทันสมัยยิ่งขึ้น (ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดวิชาญ วิชชาธโร (2562, หน้า ก) ได้ระบุแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้ประสบความสำเร็จไว้ดังนี้ 1) ด้านการวัดผลประเมินผล ควรจัดหาเครื่องมือวัดผลประเมินผลที่ทันสมัย มีระเบียบกฎเกณฑ์วัดผลที่ชัดเจน 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรเน้นบทบาทผู้เรียนหรือผู้สอนเป็นบทบาทนำและให้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน 3) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรจัดโครงการเรียนรู้พระปริยัติธรรมทั้งในและนอกสถานที่ เพื่อให้นักเรียนได้ประสบการณ์จริงจากกิจกรรม 4) ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรจัดหางบประมาณซื้ออุปกรณ์ใหม่ ๆ เพื่อให้ทันสมัยและเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียน

นอกจากนี้งานวิจัยของคณินันต์ จันทบุตร (2543, หน้า 50) ยังเสนอว่าการบริหารจัดการเรียนการสอนนั้นควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประกอบการเรียนการสอน นำสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยมาใช้ และพยายามสอดแทรกธรรมลงในบาลีให้เป็นวิชาที่เข้มข้นและจัดผู้สอนที่มีคุณภาพ กระจายความรับผิดชอบในการควบคุมดูแล หลักสูตรและการเรียนการสอนตลอดจนการสอบให้ลงไปในระดับชั้นมากขึ้น โดยให้แต่ละโรงเรียนแต่ละจังหวัดมีความสามารถ

และศักยภาพในการจัดการ ส่วนกลางมีหน้าที่ควบคุมนโยบายและคุณภาพให้มาตรฐานเท่าเทียมกันทั่วประเทศ

ดังนั้น สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงควรมีความเข้าใจและสร้างเจตคติเชิงบวกต่อการเรียนการสอนของเจ้าสำนักเรียนและอาจารย์ใหญ่ โดยใช้พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมาเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการเรียนสอนด้วย

4.8 ด้านโครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตร

1) หลักสูตรควรพัฒนาให้มีโครงสร้างและองค์ประกอบที่สมบูรณ์ และทันสมัยมากขึ้นโดยอาศัยแนวทางของหลักสูตรการศึกษาสมัยใหม่

หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีควรปรับปรุงรูปแบบคือโครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรใหม่ โดยอาจเลียนแบบหลักสูตรสมัยใหม่ เช่น การเพิ่มองค์ประกอบต่าง ๆ มีปรัชญา และวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นต้น เข้ามาในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี รวมทั้งการกำหนดคุณสมบัติของผู้สอนหรืออาจารย์โดยใช้วิธีอิงเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ.2558 มีมคอ.2 เป็นตัวควบคุมคุณภาพของอาจารย์ผู้สอน อาจใช้วิธีแบ่งประเภทอาจารย์ผู้สอนและอาจารย์ผู้บริหารหลักสูตร ดังนี้

“อาจารย์ประจำหลักสูตร” หมายถึง อาจารย์ที่จบเปรียญธรรม 3-9 ประโยค ซึ่งมีหน้าที่สอนและค้นคว้าวิจัยคัมภีร์ในหลักสูตรชั้นเปรียญธรรมที่สอน

“อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร” หมายถึง อาจารย์ประจำหลักสูตรที่มีภาระหน้าที่ในการบริหารและพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน ตั้งแต่การวางแผน การควบคุมคุณภาพ การติดตามประเมินผล และการพัฒนาหลักสูตร อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรคืออาจารย์ประจำชั้นเปรียญธรรมนั้นๆ ตลอดระยะเวลาที่จัดการศึกษา โดยจะเป็นผู้รับผิดชอบชั้นเปรียญธรรมเกินกว่า 1 ชั้นในเวลาเดียวกันไม่ได้

“อาจารย์พิเศษ” หมายถึง ผู้สอนที่ไม่ใช่อาจารย์ประจำชั้นนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นสอดคล้องกันว่า โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรควรมีปรัชญา วัตถุประสงค์ คำอธิบายรายวิชา การประเมินผล ของแต่ละชั้นปริญญาตรีนั้นๆ (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562 ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562) ในขณะที่งานวิจัยของคณินนิตย์ จันทบุตร (2543, หน้า 43) ได้เสนอว่า การจัดหลักสูตร ให้มีจำนวนหน่วยกิตตรงตามที่ทบวงกำหนด ไม่ว่าจะเป็นวิชาพื้นฐาน วิชาบังคับ และต้องมีเป้าหมายในใจว่าจะต้องสร้างพระสงฆ์ที่มีอุดมการณ์ไว้เป็นเกณฑ์มาตรฐาน มีการนำเอาพระพุทธศาสนาหรือพุทธธรรม มาแก้ไขปัญหาวิกฤตทางการศึกษาของสังคมไทยสังคมโลก จึงจะถือว่าเป็นผู้นำอย่างแท้จริง ในงานวิจัยพระมหาถาวร ถาวรเมธี (ภูแฝงทอง) (2557, หน้า ข) ได้ระบุว่า ด้านหลักสูตร หลักสูตรมีมากแต่เวลาเรียนมีน้อย เนื้อหาเก่าเกินไปทำให้ผู้เรียนเข้าใจยาก ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

ดังนั้น โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้วุฒิการศึกษาเทียบเคียงในการศึกษาต่อในระดับต่าง ๆ ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 กำหนดไว้

2) ควรมีการปรับรายวิชาที่มีอยู่และเพิ่มรายวิชาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัยพร้อมมีคำอธิบายรายวิชา

จากข้อมูลสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการปรับรายวิชาบ้างเล็กน้อย แต่ประโยคขั้นต้นๆ เช่น ประโยค 1-2 – ป.ธ.5 อาจต้องใช้คัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเหมือนเดิม แต่อาจเพิ่มวิชาการตีความ วิชาการวิเคราะห์หลักธรรมจากธรรมบท เป็นต้นเข้ามาด้วย (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16

พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562) ส่วนประโยค ป.ธ.6- ป.ธ.9 ควรเพิ่มเติมรายวิชาใหม่ที่มีเนื้อหาจากพระไตรปิฎกให้มากขึ้นแล้วปรับวิธีการสอนที่ไม่ใช่การแปลอย่างเดียวแต่เพิ่มประเด็นการวิเคราะห์สังเคราะห์ตลอดทั้งการประยุกต์ใช้หลักธรรมจากพระไตรปิฎกในการเทศน์สอนชาวบ้านด้วย (ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของ คณินันต์ จันทบุตร (2543, หน้า 41) ได้แสดงความคิดเห็นไว้อย่างน่าสนใจว่า หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เน้นแต่นิรุกติศาสตร์เพียงด้านเดียว ไม่เน้นการวิเคราะห์วิจารณ์ธรรมะให้แตกฉาน ไม่ได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรพระพุทธศาสนาของเพื่อนบ้าน อาทิ ลังกา ทิเบต พม่า ซึ่งพัฒนาไปไกลกว่าไทย ส่วนหลักสูตรมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็เน้นไปในทางโลกมากไป ผู้เรียนจบไม่สามารถจะเป็นเลิศทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาได้ ประการสำคัญคือผู้เรียนน่าจะได้ศึกษาพระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน ซึ่งถือเป็นเอกสารขั้นต้น เป็นพระพุทธรวณะของพระพุทธเจ้า แต่ส่วนใหญ่พระสงฆ์มักศึกษาเอกสารที่เขียนโดยอรรถกถาจารย์ซึ่งถือเป็นคัมภีร์ชั้นสอง ความลึกซึ้งในธรรมวินัยจึงลดน้อยลงอย่างน่าเสียดาย

จากที่กล่าวมา ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีรูปแบบใหม่ จึงควรเพิ่มรายวิชาที่เป็นความรู้ทางโลกที่เรียกว่า วิชาสามัญ มีวิชาภาษาอังกฤษและวิชาภาษาไทยเป็นต้น ซึ่งภาษาอังกฤษมีความจำเป็นมากที่จะต้องสอดแทรกเข้าในหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรสมัยใหม่ (ผู้ทรงคุณวุฒิ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 สิงหาคม 2563) การเพิ่มรายวิชาสามัญเข้ามดังกล่าว สอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะว่า พ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม 2562 ระบุว่า ประโยค ป.ธ.3 และ ป.ธ. 6 มีคุณวุฒิเท่ากับ ม.3 และ ม.6 ต้องมีการศึกษาวิชาสามัญเพิ่มเติม (ผู้ทรงคุณวุฒิ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 31 สิงหาคม 2563)

อย่างไรก็ตามประเด็นเรื่องการปรับรายวิชาและเพิ่มเติมรายวิชาต่าง ๆ ที่เหมาะสมเข้าไปนี้ควรปรับให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา

พระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 29 ที่ให้ผู้สำเร็จการศึกษาเปรียญธรรม เก้าประโยคมีวิทยฐานะเทียบชั้นปริญญาตรีตามกฎหมายว่าด้วยการกำหนด วิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา (พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติ- ธรรม พ.ศ. 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้า 19)

อนึ่ง ควรเพิ่มคำอธิบายรายวิชา (course description) ตามรูปแบบ ของหลักสูตรสมัยใหม่เพื่อให้เห็นรายละเอียดของวิชาแต่ละวิชาได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะ เป็นแนวทางสำหรับการเรียนการสอนของผู้เรียนและผู้สอนด้วย (ผู้ทรงคุณวุฒิ 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 สิงหาคม 2563)

ดังนั้น การปรับรายวิชาเรียนหรือเพิ่มรายวิชาในเข้ากับยุคสมัยใน แต่ละชั้นประโยคของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จึงมีความจำเป็นต้อง ปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมดังที่กล่าวมาแล้ว เช่น หลักสูตรควรมีการปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะการฝึกกรรมฐานและการเผยแผ่ด้วย ถือว่าเป็นส่วนของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้านพระพุทธศาสนาหรือการออกฝึก ปฏิบัติสหกิจศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรสมัยใหม่ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้

3) ควรมีการระบุวิธีวัดผลและประเมินผลในหลักสูตรโดยปรับวิธี การวัดผลและประเมินผลให้มีความทันสมัยและเหมาะสมมากขึ้น

ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่ใช้มานานตราถึงปัจจุบัน ไม่ปรากฏวิธีการวัดและประเมินผลในหลักสูตรโดยตรงและวิธีการวัดและ ประเมินผลที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็เป็นวิธีการวัดและประเมินผลที่ค่อนข้างล้าสมัยดังได้ กล่าวมาแล้ว จึงควรนำเรื่องการวัดและประเมินผลมาใส่ไว้ในหลักสูตรเพื่อให้เกิด ความสมบูรณ์เหมือนหลักสูตรสมัยใหม่ พร้อมทั้งปรับปรุงวิธีการวัดและประเมินผล ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นสอดคล้องกับที่ได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูล ทุกท่านต่างก็เห็นด้วยกับประเด็นนี้ (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสาร

ส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562, ผู้ให้ข้อมูล 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 ธันวาคม 2562) และสอดคล้องกับงานวิจัยของคณินันต์ย์ จันทบุตร (2544, หน้า 32) ที่เสนอแนะให้พัฒนาหลักสูตรโดยปรับวิธีการวัดผล ให้มีการเก็บคะแนนและการวัดผลในแต่ละภาคเรียนเหมือนโรงเรียนปกติเพราะเดิมการวัดผลเข้มงวดมาก

4.9 ด้านการดำเนินการเพื่อการปรับปรุงหลักสูตร

1) ควรปรับปรุงไปทีละน้อย จากง่ายไปหายาก โดยทำอย่างต่อเนื่อง

จากข้อมูลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นการปรับปรุงหลักสูตร พระปริยัติธรรมแผนกบาลีจากครูสอน เจ้าสำนักเรียน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสำนักเรียนบาลี ส่วนใหญ่ให้สัมภาษณ์ถึงแนวทางการปรับปรุงหลักสูตรไปในแนวทางเดียวกันว่าเนื่องจากหลักสูตรบาลีของคณะสงฆ์ไทยผ่านการจัดการเรียนการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 200 ปี ฉะนั้นการจะดำเนินการปรับปรุงอย่างรวดเร็วทันใจคงเป็นไปได้ยาก เพราะคณะสงฆ์จะปรับตัวไม่ทัน เนื่องจากผู้บริหารคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมมักจะมีแนวคิดแบบอนุรักษ์นิยม หากเริ่มต้นด้วยการเปลี่ยนแปลงมากเกินไป อาจทำให้การปรับปรุงที่ต้องการเป็นไปได้ไม่ได้ ควรค่อย ๆ ปรับไปทีละส่วนทีละประเด็น แต่ทำอย่างต่อเนื่อง (ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562)

2) ควรริบดำเนินการปรับปรุงโดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่

แม้การดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีควรดำเนินการไปทีละน้อย จากง่ายไปหายาก แต่ควรริบดำเนินการ เพราะถ้าไม่ริบทำ จะไม่ทันการณ์ ไม่ควรปล่อยให้เวลาผ่านไปเรื่อยๆ เพราะจะยิ่งทำให้ความเป็นไปได้ของการปรับปรุงหลักสูตรเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น ซึ่งในการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพก็ควรใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วย โดยอาจทำเป็นคู่มือสำหรับการปรับปรุงหลักสูตร (ผู้ให้ข้อมูล 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2562,

ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562, ผู้ให้ข้อมูล 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤศจิกายน 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอภิชาติ ชยเมธี (ถาวร) (2561, หน้า ก) ได้ระบุว่า แนวทางการปรับปรุงหลักสูตรบาติ ควรใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาเสริมทักษะการเรียนรู้ ตลอดถึงการจัดทำ แผนการเรียนการสอน วิธีการพัฒนานวัตกรรม สิ่งเสริมให้อาจารย์นำสื่อเทคโนโลยี มาใช้ในการเรียนการสอนเชิงบูรณาการและจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างแรง จูงใจ พัฒนาระบบการเรียนการสอนผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการพัฒนา ระบบการอบรมบาติก่อนสอบออนไลน์ ในขณะที่งานวิจัยของพระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส (บุตรวิเศษ) (2560, หน้า ข) ได้ระบุเกี่ยวกับการปรับปรุงหลักสูตรบาติ ในภาพรวมดังนี้ 1) เสริมความรู้เก่าในทางพระพุทธศาสนาให้มีความเข้าใจเชิงลึก มากยิ่งขึ้น 2) เสริมความรู้ใหม่ให้เท่าทันกับสังคม 3) บูรณาการเสริมสร้างความรู้ เชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ 4) ประยุกต์ใช้และสร้างทักษะ การใช้เทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาถาวร ถาวรเมธี (ภูผแสงทอง) (2558, หน้า ข) ที่พบว่า ควรใช้เทคโนโลยีในการปรับปรุง หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยเฉพาะด้านสื่อการเรียนการสอนเพื่อช่วย ลดการท่องจำ

3) การดำเนินการปรับปรุงตรวจสอบและอาศัยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

จากการที่มีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ.2562 และข้อบังคับคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรมว่าด้วยโครงสร้าง การบริหารงาน และการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม และสถานศึกษาพระปริยัติ ธรรม พ.ศ. 2563 การดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรจึงต้องคล้อยตามกฎหมาย ทั้งสองฉบับ และสามารถนำกฎหมายทั้งสองฉบับมาอ้างเป็นเหตุผลในการดำเนินการได้ ผู้ให้ข้อมูล 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ธันวาคม 2562)

ดังนั้น หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2562 ควรได้รับการปรับปรุงหลักสูตรโดยคงสาระสำคัญเดิมส่วนใหญ่ไว้ ส่วนรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงสร้างภาพรวมของหลักสูตร เช่น ปรัชญา วัตถุประสงค์ คำอธิบายรายวิชา การวัดและประเมินผล การประกันคุณภาพ เป็นต้น จะต้องเพิ่มเข้ามาเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พ.ศ. 2562 ดังที่กล่าวมา

4) ควรมีสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนำร่องในการใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีรูปแบบใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิบางคนมีความเห็น่า ในการดำเนินการให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสสมัยใหม่ควรเริ่มต้นด้วยการให้มีนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่มีความพร้อมเป็นโรงเรียนนำร่องในการใช้หลักสูตรดังกล่าว ซึ่งในระยะยาวอาจมีการพัฒนาจนเกิดวิทยาลัยบาลีก็เป็นได้ (ผู้ให้ข้อมูล 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2562)

5. บทสรุป

จากการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนามดังกล่าว หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงควรกำหนดแนวทางการเรียนในแต่ละรายวิชาออกมาเป็น วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมหรือกำหนดผลการเรียนรู้ไว้ในหลักสูตรเหมือนหลักสูตรสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านปัญญา ด้านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และทักษะการวิพากษ์ ผู้สอนต้องทำแผนการสอนในแต่ละรายวิชาคล้ายกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) 3 ของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์รายวิชาด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำไปประยุกต์ใช้ และตระหนักถึงความสำคัญของรายวิชาที่ตอบโจทย์ทั้งในแง่การวิเคราะห์เชิงภาษาและเนื้อหาควบคู่กันไปทุกชั้นประโยคนอกจากนี้ หากกำหนดในแต่ละรายวิชาให้อยู่ในกรอบของมาตรฐานคุณวุฒิ

การศึกษาแห่งชาติ 5 ด้าน ก็จะชัดเจนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ในส่วนของผู้สอนควรใช้ภาษาไทยร่วมสมัยในการแปลภาษาบาลี เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายและให้สอดคล้องกับพ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 22 (2) ที่กำหนดให้ชั้นเปรียญธรรมสามประโยค เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งผู้เรียนจะต้องศึกษาฝึกฝนเพิ่มเติมความรู้ด้านภาษาไทยยุคปัจจุบันอยู่แล้วจึงจะมีความรู้ความสามารถเรียนต่อในระดับปริญญาตรีได้ ถ้าจะเพิ่มเนื้อหาในหลักสูตร ก็ต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนที่จะฝึกให้นักศึกษาได้คิดเชิงวิเคราะห์เพื่อให้มีความแตกฉานในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หนังสืออรรถกถาธรรมบทมีสาระด้านเนื้อหาและภาษารวมอยู่ในตัวแล้ว แต่ควรเสริมหนังสือ ตำรา งานวิจัยเพื่อให้เกิดความรู้และทักษะในวิชาการทางพระพุทธศาสนาด้านอื่นยิ่งขึ้น การท่องจำยังมีความจำเป็นสำหรับการศึกษาภาษาบาลี เพราะต้องจำหลักไวยากรณ์ให้ได้ก่อนแล้วจะเข้าใจภาษาบาลีได้ง่ายขึ้น แต่ควรให้จำในหลักไวยากรณ์ที่จำเป็นเท่านั้น และควรเพิ่มการทำความเข้าใจและการคิดเชิงวิเคราะห์เข้ามา สื่อการเรียนการสอนหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก เนื่องจากทำให้ประสิทธิภาพการเรียนการดีขึ้นและทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากยิ่งขึ้น การวัดผลและประเมินผลไม่ควรเน้นแต่ความจำและความรู้ด้านภาษาเท่านั้น และควรมีการประเมินความเข้าใจเนื้อหาหรือคำสอนและความคิดเชิงวิเคราะห์ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมข้างนอกที่เปลี่ยนแปลงไป ควรมีเกรดเฉลี่ยทุกชั้นประโยค และมี transcript หรือใบรับรองผลการเรียนในแต่ละชั้นประโยคด้วย จะได้สอดคล้องกับพ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 22 (2) ที่ให้ชั้นเปรียญธรรมสามประโยคมีวิทยฐานะระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมาตรา 24 ให้ผู้สำเร็จชั้นเปรียญธรรมเก้าประโยคมีวิทยฐานะระดับปริญญาตรี การพัฒนาครูผู้สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีต้องควบคู่ไปกับด้านหลักสูตร การบริหารจัดการ งบประมาณ เป็นต้น สอดคล้องกับพ.ร.บ.การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 18 (1) (2) แม่กองบาลีสนามหลวงควรมีการทำความเข้าใจและสร้างเจตคติเชิงบวกต่อการเรียนการสอน

ของเจ้าสำนักเรียนและอาจารย์ใหญ่ โดยใช้พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมาเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการเรียนสอน

นอกจากนี้โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรต้องมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิหลักสูตรสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนได้นำไปเทียบวุฒิการศึกษาต่อในระดับต่าง ๆ ได้สะดวกตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 กำหนดไว้ ควรเพิ่มคำอธิบายรายวิชา (course description) ตามรูปแบบของหลักสูตรสมัยใหม่เพื่อให้เห็นรายละเอียดของวิชาแต่ละวิชาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการเรียนการสอนและการทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน ตำรา และหนังสือ การปรับหรือเพิ่มรายวิชาในเข้ากับยุคสมัย ทุกชั้นประโยคมีความจำเป็นต้องอย่างยิ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม เช่น วิชาการกรรมฐานและวิชาการเผยแผ่ ซึ่งถือว่าเป็นการฝึกปฏิบัติศาสนกิจ หรือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่สอดคล้องกับหลักสูตรสมัยใหม่ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2562 ควรได้รับการปรับปรุงหลักสูตรโดยคงสาระสำคัญเดิมส่วนใหญ่ไว้ จำเป็นต้องเพิ่มปรัชญา วัตถุประสงค์ คำอธิบายรายวิชา การวัดและประเมินผล การประกันคุณภาพ เป็นต้นเข้ามาอีก เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พ.ศ. 2562 อีกด้วย

รายการอ้างอิง

- คณินันต์ จันทบุตร. (2554). แนวคิดทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 8 (2), 6-49.
- พระครูปริยัติธรรมมาร (ทิพมาลา). (2558). สภาพการจัดการเรียนการสอนของครูสอนบาลีในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 4 (2), 75-88.
- พระครูปลัดวิธัญญ์ วิชชาโร. (2562). กระบวนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีดีเด่น สำนักเรียนวัดบัวขวัญ จังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระบุญประทาน ญาณทีโป. (2553). ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอหางว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา 2552 (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส (บุตรวิเศษ) (2560). ทิศทางการพัฒนาบทบาทของผู้สำเร็จการศึกษาเปรียญธรรม 9 ประโยค ในทศวรรษหน้า (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาถาวร ถาวรเมธี (ภูแฝงทอง) (2558). การจัดการเรียนการสอนบาลีโรงเรียนพระปริยัติธรรมคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา บาลีเปรียญเอก (ป.ธ.7-8-9) (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี (ทองดาษ). (2554). การบริหารงานวิชาการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนก บาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

- พระมหาศรภูมิ สิริวัฒนโณ (จิตรจันทน์). (2557). *การบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาρχพล ฐานุตโตโม. (2546). *ปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาภาษาบาลีของพระสงฆ์ในประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี เขตบ่อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกริก).
- พระมหาอภิชาติ ขยเมธี (ถาวร). (2561). *การพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีดีเด่น* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- สำนักเลขาธิการวุฒิสภา. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักเลขาธิการวุฒิสภา.
- อินตา ศิริวรรณ. (2558). การศึกษาแนวทางพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 2 (2), 10-23.